Poglavje 8

Linearne transformacije naključnih procesov

8.0 Uvod

Mesto linearnih transformacij v eksperimentalnem stavku:

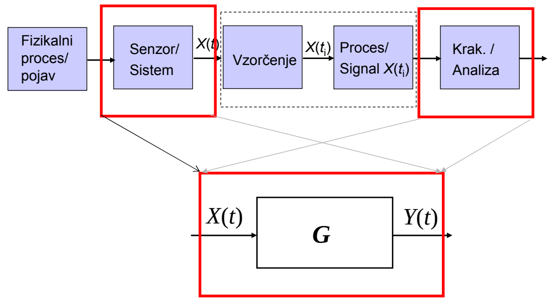

Pregled vsebine poglavja:

8.1 Osnovni pojmi

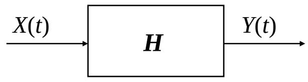

$$Y(t) = \boldsymbol{H}[X(t)]$$

$X(t)$ …. naključni proces, (vhodni signal), vhodna spre-menljivka, vzbujanje sistema

$Y(t)$ … transformirani NP, (izhodni signal), izhodna spre-menljivka, odziv sistema

$\boldsymbol{H}$ ….. simbolična oznaka za transformacijo oziroma vpliva sistema, (operator)

Linearnost transformacije, sistema oziroma operatorja:

Predpostavimo, da imamo dvodimenzionalni naključni vektor:

$$\boldsymbol{X} = (X_1, X_2)$$

Transformacija oziroma sistem je linearen če za operator $\boldsymbol{H}$ velja:

$$\boldsymbol{H}(aX_1 + bX_2) = a\boldsymbol{H}(X_1) + b\boldsymbol{H}(X_2)$$

$\boldsymbol{H}$ je *homogen* in *aditiven* $\Rightarrow$ $\boldsymbol{H}$ je *linearna transform.*

Primer :

$$\boldsymbol{Y} = \boldsymbol{H}(X_1, X_2) = (X_1^2, X_2^2)$$

$\boldsymbol{H}$ ni nelinearna transformacija

Naj bolj splošen primer dvodimenzionalne linearne transformacije $\boldsymbol{H}$:

$$\boldsymbol{Y} = \boldsymbol{H}(\boldsymbol{X})$$

je opredeljena z enačbama:

$$Y_1 = h_{11}X_1 + h_{12}X_2$$
$$Y_2 = h_{21}X_1 + h_{22}X_2$$

kjer so koeficienti g_{ij} poljubna realna števila.

Če ima $\boldsymbol{X}$ povezani verjetnost:

$$f_{X_1,X_2}(x_1,x_2)$$

In če obstaja inverzna transformacija:

$$\boldsymbol{G} = \boldsymbol{H}^{-1}$$

Je povezana verjetnost $\boldsymbol{Y}$ podana z:

$$f_{Y_1,Y_2}(y_1,y_2) = f_{X_1,X_2}(h_1(x_1,x_2),h_2(x_1,x_2))\left|\frac{\partial(g_1,g_2)}{\partial(y_1,y_2)}\right|$$

Pogosto ne obstaja inverzna transformacija G ali pa ne poznamo:

$$f_{X_1,X_2}(x_1,x_2)$$

poznamo pa, momente spremenljivke $\boldsymbol{X}$ s katerimi lahko izrazimo momente spremenljivke $\boldsymbol{Y}$:

Primer :

$$\mathrm{E}[Y_1] = h_{11}\,\mathrm{E}[X_1] + h_{12}\,\mathrm{E}[X_2]$$
$$\mathrm{E}[Y_2] = h_{21}\,\mathrm{E}[X_1] + h_{22}\,\mathrm{E}[X_2]$$

Dvodimenzionalni primer lahko razširimo na več dimenzionalne naključne vektorje $\boldsymbol{X}$ in $\boldsymbol{Y}$:

$$\boldsymbol{X} = (X_1, X_2, \ldots, X_n)$$

$$\boldsymbol{Y} = (Y_1, Y_2, \ldots, Y_m)$$

kjer je $n \geq m$.

Linearna transformacija je opredeljena z:

$$\boldsymbol{Y} = \boldsymbol{H}(\boldsymbol{X})$$

Analogno kot pri dvodimenzionalnem primeru, je najsplošnejša oblika linearne transformacije podana z sistemom linearnih enačb:

$$\begin{aligned}
Y_1 &= h_{11}X_1 + h_{12}X_2 + \cdots + h_{1n}X_n \\
Y_2 &= h_{21}X_1 + h_{22}X_2 + \cdots + h_{1n}X_n \\
&\cdots\cdots\cdots\cdots\cdots\cdots\cdots\cdots\cdots \\
Y_m &= h_{m1}X_1 + h_{m2}X_2 + \cdots + h_{mn}X_n
\end{aligned}$$

Kjer so h_{ij} poljubna realna števila

Pri velikih n in m se poslužujemo matričnega zapisa:

$$\begin{bmatrix} Y_1 \\ \vdots \\ Y_m \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} h_{11} & \cdots & h_{1n} \\ \vdots & h_{ij} & \vdots \\ h_{m1} & \cdots & h_{mn} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} X_1 \\ \vdots \\ X_n \end{bmatrix}$$

Kjer je:

$$Y_i = \sum_{j=1}^{n} h_{ij} X_j \; ; i = 1, \ldots, m$$

Zapis

$$Y_i = \sum_{j=1}^{n} h_{ij} X_j \; ; i = 1, \ldots, m$$

lahko razširimo na števno neskončno komponent oziroma na diskretni naključni proces, kjer posamezno komponento izrazimo z vrsto:

$$Y_i = \sum_{j=1}^{\infty} h_{ij} X_j \; ; \quad i = 1, \ldots, m$$

Pri tem predpostavimo, da vrsta konvergira za vsak i

Primer: vzorčno povprečje kot primer diskretne linearne transformacije:

$$
\begin{aligned}
Y_i = \overline{X} &= \sum_{j=1}^{n} h_{ij} X_j \\
&= \frac{1}{n}\sum_{j=1}^{n} X_j \\
&= \frac{1}{n}X_1 + \frac{1}{n}X_2 + \cdots + \frac{1}{n}X_n
\end{aligned}
$$

8.2 Linearna transformacija zveznega procesa

Pri prehodu iz linearne transformacije diskretnega procesa v linearno transformacijo zveznega procesa preide vsota

$$Y_i = \sum_{j=1}^{\infty} g_{ij} X_j \,; \quad i = 1, \ldots, m$$

v integral oblike:

$$Y(t) = \int_{t' \in T} X(t')\,\mathrm{d}\,g(t,t')$$

Kadar je $g(t,t')$ odvedljiva funkcija parametra lahko zapišemo:

$$\mathrm{d}\,g(t,t') = h(t,t')\,\mathrm{d}\,t'$$

Iz česar sledi:

$$Y(t) = \int_{t' \in T} X(t') h(t,t')\,\mathrm{d}\,t'$$

Pri tem $h(t,t')$ imenujemo težnostna ali impulzna odzivna funkcija sistema.

8.2.1 Interpretacija impulzne odzivne funkcije $h(t,t')$ in odziv sistema $Y(t)$:

V ta namen opredelimo enotsko impulzno funkcijo $X(t)$:

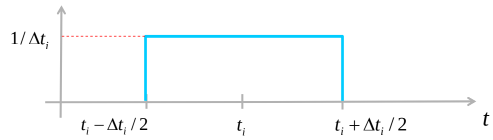

$$I(t - t_i) = \begin{cases} 1/\Delta t_i, \text{za } t \in (t_i - \Delta t_i/2, t_i + \Delta t_i/2, \\ 0, \quad \text{za } t \notin (t_i - \Delta t_i/2, t_i + \Delta t_i/2 \end{cases}$$

Vrednost spremenljivke $X(t)$ v točki t_i podamo z:

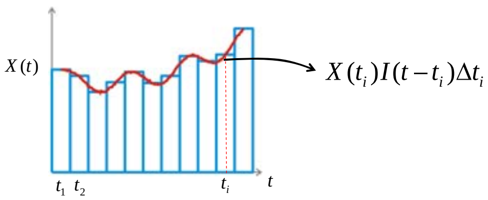

Spremenljivko $X(t)$ v odvisnosti od časa pa sestavimo z vsoto:

$$X(t) \approx \sum_i X(t_i) I(t - t_i)\Delta t_i$$

Ujemanje med vsoto in spremenljivko $X(t)$ se veča z gostoto delitve:

$$X(t) = \lim_{\Delta t \to 0} \sum_i X(t_i) I(t - t_i)\Delta t_i$$

$$= \int X(t')\delta(t - t')\,\mathrm{d}t'$$

Kjer je $\delta(t-t')$:

$$\delta(t - t')\,\mathrm{d}\,t' = \lim_{\Delta t_i \to 0} I(t - t_i)\Delta t_i$$

enotska impulzna ali Diracova funkcija.

Lastnosti Dirakove:

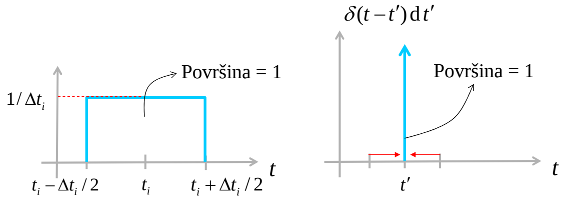

$$\lim_{\Delta t_i \to 0} I(t-t_i)\Delta t_i = \delta(t-t')\,\mathrm{d}t'$$

$$\int \delta(t-t')\,\mathrm{d}t' = 1$$

Določitev odziva sistema $Y(t)$:

Predpostavimo, da enotski impulz $\delta(t-t')\mathrm{d}t'$ pri času t' povzroči odziv sistema, ki ga v odvisnosti od časa t opišemo z $\mathrm{d}g(t,t')$. Tedaj formalno velja:

$$\boldsymbol{H}\left[\delta(t-t')\,\mathrm{d}t'\right] = \mathrm{d}\,g(t,t') = h(t,t')\,\mathrm{d}t'$$

kjer se:

$$\mathrm{d}\,g(t,t') = h(t,t')\,\mathrm{d}t'$$

imenuje težnostna ali impulzna odzivna funkcija sistema $\boldsymbol{H}$ in opisuje odziv sistema na vzbujanje z impulzno funkcijo δ.

Z upoštevanjem linearnosti sistema in zapisa vhodne funkcije $X(t)$ s pomočjo posameznih enotskih impulzov je odziv sistema $Y(t)$ opredeljen z:

$$Y(t) = \boldsymbol{H}\left[X(t)\right] = \boldsymbol{H}\left[\int X(t')\delta(t-t')\,\mathrm{d}t'\right]$$
$$= \int X(t')\boldsymbol{H}\delta(t-t')\,\mathrm{d}t' = \int X(t')\,\mathrm{d}\,g(t,t')$$
$$= \int X(t')h(t,t')\,\mathrm{d}t'$$

Pri tem $X(t')$ obravnavam kot amplitudo impulza pri času t'.

$h(t,t')$ **za realne kavzalne sisteme:**

Ker se realni sistem ne more odzvati predno je vzbujen mora za realne sisteme odzivna funkcija $h(t,t')$, zadoščati pogoju kavzalnosti ali vzročnosti :

$$h(t,t') = 0, \text{ za } t < t'$$

$h(t,t')$ **za sisteme s konstantnimi parametri:**

so sistemi katerih struktura se ne spreminja. Matematično jih popišemo s diferencialnimi enačbami s konstatntnimi koeficienti.

Primer: Sistem mase, vzmeti in dušilke

$$m\ddot{y} + b\ddot{y} + ky = X(t)$$

kjer so m, b in k masa, karakteristika dušilke in vzmetna konstanta, ki predstavljajo parametre neodvisne od časa oz. konstantne. $X(t)$ predstavlja naključno vzbujanje.

Sistem s konstantnimi parametri so časovno neodvisni in se na vzbujevalni impulz odzovejo vedno na enak način.

$\Rightarrow$ Odzivna funkcija $h(t,t')$, je lahko odvisna samo od od časa nastopa t' oziroma razlike časov t-t':

$$h(t,t') = \begin{cases} h(t-t'), & \text{za } t-t' \geq 0 \\ h(t-t') = 0, & \text{za } t-t' < 0 \end{cases}$$

Za časovno neodvisne sistema odziv sistema $Y(t)$ dobi obliko:

$$Y(t)=\int X(t')h(t,t')\,\mathrm{d}t'$$

$$=\int_{-\infty}^{\infty} X(t')h(t-t')\,\mathrm{d}t'$$

kjer je:

$$\int_{-\infty}^{\infty} X(t')h(t-t')\,\mathrm{d}t'$$

konvolucijski integral.

Za proces $X(t)$, ki se je začel za T pred časom t opazovanja procesa $Y(t)$ je:

$$X(t')=0 \quad za\ t'<(t-T)$$

in konvolucijski integral dobi obliko:

$$Y(t)=\int_{-\infty}^{\infty} X(t')h(t-t')\,\mathrm{d}t'$$

$$=\int_{t-T}^{t} X(t')h(t-t')\,\mathrm{d}t'$$

S substitucijo t-t' = t_1 in $\mathrm{d}t$ = - $\mathrm{d}t_1$, dobimo: :

$$Y(t)=\int_{0}^{T} X(t-t_1)h(t_1)\,\mathrm{d}t_1$$

Primer : Povprečenja signala $X(t)$:

$$Y(t)=\frac{1}{T}\int_{t-T}^{t} X(t')\,\mathrm{d}t'$$

je primer transformacije ali odziva sistema z odzivno z odzivno funkcijo :

$$h(t-t')=\begin{cases}1/T,\mathrm{za}\ 0\le t-t'\le T\\ 0,\quad \mathrm{za}\ t \quad \mathrm{drugod}\end{cases}$$

8.2.2 Povezave momentov vhodnih in izhodnih procesov:

1) Povprečna vrednost:

$$\mathrm{E}[Y(t)]=\mathrm{E}\left[\int X(t')h(t,t')\,\mathrm{d}t'\right]$$

kjer je $X(t')$ naključna spremenljivka

Vrstni red linearnih operacij $\int$ in E lahko ob izpolnjenih pogojih konvergence integralov zamenjamo

zato velja: $\mathrm{E}[Y(t)]=\int \mathrm{E}[X(t')]h(t,t')\,\mathrm{d}t'$

$\Rightarrow$

da za $\mathrm{E}[Y(t)]$ ne potrebujemo porazdelitve povezane verjetnosti spremenljivke Y.

2) Za korelacijsko funkcijo izhoda velja enaka ugotovitev:

$$\mathrm{E}[Y(t_1),Y(t_2)]=\mathrm{E}\left[\iint X(t_1')h(t,t_1')X(t_2')h(t,t_2')\,\mathrm{d}t_1'\,\mathrm{d}t_2'\right]$$

$$=\iint \mathrm{E}[X(t_1')X(t_2')]h(t,t_1')h(t,t_2')\,\mathrm{d}t_1'\,\mathrm{d}t_2'$$

$$R_{YY}(t_1,t_2)=\iint R_{XX}(t_1',t_2')h(t,t_1')h(t,t_2')\,\mathrm{d}t_1'\,\mathrm{d}t_2'$$

3. Križna korelacijska funkcija:

$$\mathrm{E}[Y(t_1),X(t_2)]=\mathrm{E}\left[\int X(t_1')h(t,t_1')\,\mathrm{d}t_1'X(t_2)\right]$$

$$=\int \mathrm{E}[X(t_1')X(t_2)]h(t,t_1')\,\mathrm{d}t_1'$$

$$R_{YX}(t_1,t_2)=\int R_{XX}(t_1',t_2)h(t,t_1')\,\mathrm{d}t_1'$$

Izrazi za momente dobijo še bolj enostavno obliko v primeru časovno neodvisnih sistemov.

Povezave momentov za stacionarne procese in časovno neodvisne sisteme:

V tem primeru velja:

1. $E[X(t_1)] = E[X(t_1+t_2)] = m =$ konst.,
2. $E[X(t_1)\,X(t_2)] = E[X(t_1+t_0)\,X(t_2+t_0)] = R_{XX}(t_1- t_2)$,
3. $h(t_1, t_2) = h(t_1- t_2)$

iz česar sledi:

$$E[Y(t)] = \int E[X(t')]h(t,t')\,dt' = m_X \int h(t-t')\,dt'$$

Z vpeljavo spremenljivke t-$t' = z$, $dt' = dz$:

$$E[Y(t)] = m_X \int h(z)\,dz = \text{konst.}$$

Integriral je neodvisen od časa t

$$\Rightarrow \qquad E[Y(t)] = \text{konst.}$$

Podobno obravnavamo korelacijsko funkcijo:

$$E(Y(t_1)Y(t_2)) = \iint R_{XX}(t_1', t_2')h(t,t_1')h(t,t_2')\,dt_1'\,dt_2'$$

$$= \iint R_{XX}(t_1'-t_2')h(t-t_1')h(t-t_2')\,dt_1'\,dt_2'$$

S substitucijo t_1-$t_1' = z_1$, t_2-$t_2' = z_2$:

$$E(Y(t_1)Y(t_2))$$

$$= \iint R_{XX}(t_1 - z_1 - t_2 + z)h(z_1)h(z_2)\,dz_1\,dz_2$$

$$\Rightarrow \qquad E[Y(t_1)Y(t_2)] = R_{YY}(t_1\text{-}t_2)$$

Iz izpeljanih izrazov za momente odziva sledi:

1. Linearni časovno neodvisen sistem ***H*** pri transformaciji stacionarnega procesa $X(t)$ ohranja njegovo stacionarnost.

2. Za izračun momentov odziva $Y(t)$ v splošnem ne potrebujemo poznati funkcije porazdelitve povezane verjetnosti za spremenljivko Y.

8.3 Harmonično vzbujanje linearnega sistema

Do sedaj smo obravnavali impulzno vzbujanje sistema.

V nadaljevanju nas zanima lastnosti odziva linearnega sistema na vzbujanje oblike:

$$x(t) = a\cos(\omega t + \varphi)$$

Kjer je: a ... realna amplituda vzbujanja
ω ... krožna frekvenca
φ ... fazni kot

Za linearni časovno neodvisni sistem, odziv sistema izrazimo s konvolucijo:

$$y(t) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t-t')h(t')\,dt'$$

Vsako harmonično funkcijo lahko izrazimo z linearno kombinicijo $e^{i\omega t}$. Zato in zaradi linearnosti je dovolj, da poznamo odziv sistema na:

$$x(t) = e^{i\omega t} = \cos(\omega t) + i\sin(\omega t)$$

za katerega velja:

$$y(t) = \int_{-\infty}^{\infty} e^{i\omega(t-t')}h(t')\,dt' = e^{i\omega(t)} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega t'}h(t')\,dt'$$

$$= e^{i\omega(t)}\,H(\omega)$$

$\Rightarrow$
odziv sistema izračunamo tako, da vhod pomnožimo z $H(\omega)$, ki je opredeljen z:

$$H(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega t'} h(t')\,dt'$$

$H(\omega)$ .... frekvenčna odizivna funkcija sistema

V praksi se izkaže se, da je zaradi načina opisovanja tehniških sistemov z diferencialnimi enačbami $H(\omega)$ dosti lažje izraziti kot impulzno odzivno funkcijo $h(t')$.

Primer: Določi frekvenčno odzivno funkcijo za sistem mase m na vzmeti k in viskozni dušilki d.

Časovni odziv $y(t)$ sistema na vzbujanje s silo $x(t)$ je podan z diferencialno enačbo:

$$m\ddot{y} + d\dot{y} + ky = x(t)$$

In začetnima pogojema $\dot{y}(0)$ in $y(0)$.

Za vzbujanje v obliki $x(t) = e^{i\omega t}$ je odziv podan z:

$$y(t) = e^{i\omega(t)} H(\omega)$$

$y(t) = e^{i\omega(t)} H(\omega)$ vstavimo v diferencialno enačbo :

$$m\ddot{y} + d\dot{y} + ky = x(t)$$

in dobimo:

$$(-m\omega^2 + id\omega + k)H(\omega)\,e^{i\omega(t)} = e^{i\omega(t)}$$

in :

$$H(\omega) = \frac{1}{k - m\omega^2 + id\omega}$$

S primerjavo izraza za $H(\omega)$ in diferencialne enačbe vidimo, da lahko frekvenčno odzivno funkcijo sistema preberemo iz diferencialne enačbe.

V ta namen n-ti odvod:

$$m\ddot{y} + d\dot{y} + ky = x(t)$$

pretvorimo v $(i\omega)^n$. S tem dobimo karakteristični polinom:

$$(-m\omega^2 + id\omega + k)$$

Recipročna vrednost določa frekvenčno odzivno funkcijo sistema:

$$H(\omega) = \frac{1}{k - m\omega^2 + id\omega}$$

Realno harmonično vzbujanje

Kako lahko z $H(\omega)$, ki je vsplošnem kompleksna izrazimo odziv na realno harmonično vzbujanje $a\cos(\omega t + \varphi)$.

V ta namen realno harmonično vzbujanje izrazimo v eksponentni obliki:

$$a\cos(\omega t + \varphi) = a\,\frac{e^{i(\omega t+\varphi)} + e^{-i(\omega t+\varphi)}}{2}$$

$$= \frac{a\,e^{i\varphi}e^{i\omega t} + a\,e^{-i\varphi}e^{-i\omega t}}{2} = \Re\left[A e^{i\omega t}\right]$$

Kjer je $A = ae^{i\varphi}$ kompleksna amplituda.

Vhodna spremenljivka je vsota dveh funkcij zato je tudi izhod y sestavljen iz dveh členov:

$$x(t) = \frac{a\,e^{i\varphi}e^{i\omega t} + a\,e^{-i\varphi}e^{-i\omega t}}{2}$$

Vhodna spremenljivka je vsota dveh funkcij zato je tudi izhod y sestavljen iz dveh členov:

$$y(t) = H(\omega)\frac{a}{2}e^{i\varphi}e^{i\omega t} + H(-\omega)\,e^{-i\varphi}e^{-i\omega t}$$

Po definicije za $H(\omega)$:

$$H(\boldsymbol{\omega}) = \int_{-\infty}^{\infty} \mathrm{e}^{-i\omega t'} h(t')\,\mathrm{d}\,t'$$

izrazimo $H(-\omega)$:

$$H(-\boldsymbol{\omega}) = \int_{-\infty}^{\infty} \mathrm{e}^{i\omega t'} h(t')\,\mathrm{d}\,t' = \left[\int_{-\infty}^{\infty} \mathrm{e}^{-i\omega t'} h(t')\,\mathrm{d}\,t'\right]^*$$

$$= H^*(\omega)$$

kjer * označuje konjugacijo.

Z upoštevanjem izraza za $H(-\omega)$ dobi enačba z odziv sistema:

$$y(t) = H(\boldsymbol{\omega})\frac{a}{2}\mathrm{e}^{i\varphi}\mathrm{e}^{i\omega t} + H(-\boldsymbol{\omega})\,\mathrm{e}^{-i\varphi}\mathrm{e}^{-i\omega t}$$

obliko:

$$y(t) = \frac{1}{2}H(\boldsymbol{\omega})a\,\mathrm{e}^{i\varphi}\mathrm{e}^{i\omega t} + \frac{1}{2}\left[H(\boldsymbol{\omega})\,\mathrm{e}^{i\varphi}\mathrm{e}^{i\omega t}\right]^*$$

$$= \Re\left[H(\boldsymbol{\omega})A\mathrm{e}^{i\omega t}\right]$$

$\Rightarrow$
Frekvenčno odzivno funkcijo $H(\omega)$, ki je v splošnem kompleksna uporabimo za računanje realnega odziva na realno vzbujanje.

Če je $\boldsymbol{H}$ linearni operator, ki opisuje vpliv sistema na vhodni signal x dobimo:

1) Za kompleksen vhodni signal $x=Ae^{\,i\omega t}$:

$$y(t) = \boldsymbol{H}(x) = \boldsymbol{H}(A\mathrm{e}^{i\omega t}) = H(\boldsymbol{\omega})A\mathrm{e}^{i\omega t} = H(\boldsymbol{\omega})x$$

2) Za realni vhod $x = \Re[x] = \Re\left[A\,\mathrm{e}^{i\omega t}\right] = a\cos(\omega t + \varphi)$

pa dobimo realni odziv:

$$y = \boldsymbol{H}[\Re(x)]$$

$$= \Re\left[H(\boldsymbol{\omega})A\mathrm{e}^{i\omega t}\right] = \Re[H(\boldsymbol{\omega})x] = \Re[\boldsymbol{H}(x)]$$

$$\Rightarrow \quad y = \boldsymbol{H}[\Re(x)] = \Re[\boldsymbol{H}(x)]$$

Iz lastnosti:

$$y = \boldsymbol{H}[\Re(x)] = \Re[\boldsymbol{H}(x)]$$

$\Rightarrow$ vrstni red določanja realne vrednosti kompleksnega signala in določanja odziva sistema lahko zamenjamo.

Oziroma:
V praksi za opis vzbujanja uporabljamo kompleksne harmonične signale, ker je v tem primeru določanje odziva sistema enostavnejše.

Nato za opis dejanskega vzbujanja in odziva uporabimo le realne vrednosti, kar lahko storimo na koncu obravnave.

8.4 Fourierjeva analiza odzivnih funkcij

Za harmonsko vzbujanje

$$x(t) = \mathrm{e}^{i\omega t} = \cos(\omega t) + i\sin(\omega t)$$

je odziv podan z:

$$\boxed{y(t) = \mathrm{e}^{i\omega(t)}\,H(\boldsymbol{\omega})}$$

kjer je:

$$\boxed{H(\boldsymbol{\omega}) = \int_{-\infty}^{\infty} \mathrm{e}^{-i\omega t'} h(t')\,\mathrm{d}\,t'}$$

??? $x(t)$ poljubna časovna funkcija, $y(\omega)$???

8.4.1 Osnovni pojmi periodičnih funkcij

$x(t)$ je periodična s periodo $T > 0$ če velja:

$$x(t) = x(t+T) \qquad \text{za vsak } t$$

$\min\{T\} \equiv T_0$ . . . . osnovna perioda

$\omega_0 = 2\pi / T_0$ . . . . . osnovna krožna frekvenca

$x_0(t)$ . . . osnovni ali prvi harmonik

Nabor funkcij $x_k(t)$:

$$x_k(t) = e^{i\omega_k t} = e^{ik\omega_0 t} \qquad T_0 = 2\pi/\omega_0$$

$x_k(t)$ . . . k-ti višji harmonik

$k\,\omega_0 = \omega_k$ . . . k-ta višja krožna frekvenca

Poljubna linearna kombinacija funkcij $x_k(t)$:

$$\sum_{k=1}^{n} x_k(t) = \sum_{k=1}^{n} e^{ik\omega_0 t}$$

je periodična funkcija z osnovno periodo T_0.

8.4.2 Fourjerjeva vrsta

V splošnem lahko poljubno periodično funkcijo $x(t)$ z osnovno periodo $T_0 = 2\pi/\omega_0$ zapišemo s kompleksno Fourjerjevo vrsto :

$$\boxed{x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k\, e^{i\omega_k t}}$$

kjer so:

α_k . . . kompleksni Fourjerjevi koeficienti.

Na osnovi izraza periodične funkcije $x(t)$ s pomočjo Fourjerjeve vrste:

$$x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \boldsymbol{\alpha}_k\, e^{i\omega_k t}$$

ter upoštevanjem linearnosti sistema je odziv sistema na poljubno periodično funkcijo podan z:

$$\boxed{y(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k\, e^{i\omega_k t}\, H(\omega_k)}$$

kjer je:

$$\boxed{H(\boldsymbol{\omega}_k) = \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega_k t'} h(t')\,\mathrm{d}t'}$$

frekvenčna odzivna funkcija sistema za ω_k.

Določitev koeficientov α_k za periodično $x(t)$:

V ta namen vrsto pomnožimo z $e^{-i\omega_n t}$:

$$x(t)\,e^{-i\omega_n t} = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \boldsymbol{\alpha}_k\, e^{i\omega_k t} e^{-i\omega_n t}$$

in obe strani integriramo od 0 do $T_0 = 2\pi/\omega_0$:

$$\int_0^{T_0} x(t)\,e^{-i\omega_n t}\,\mathrm{d}t = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k \int_0^{T_0} e^{i\omega_k t} e^{-i\omega_n t}\,\mathrm{d}t$$

Z uporabo Eulerjeve formule integral na desni zapišemo:

$$\int_0^{T_0} e^{i\omega_k t} e^{-i\omega_n t}\,\mathrm{d}t = \int_0^{T_0} e^{i(k-n)\omega_0 t}\,\mathrm{d}t$$

$$= \int_0^{T_0} \cos(k-n)\omega_0 t\,\mathrm{d}t + i\int_0^{T_0} \sin(k-n)\omega_0 t\,\mathrm{d}t$$

ob upoštevanju lastnosti harmoničnih funkcij velja:

$$\int_0^{T_0} e^{i(k-n)\omega_0 t}\,\mathrm{d}t = \begin{cases} T_0, & k = n \\ 0, & k \neq n \end{cases}$$

$\Rightarrow$

$$\int_0^{T_0} x(t)\,e^{-i\omega_n t}\,\mathrm{d}t = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k \int_0^{T_0} e^{i\omega_k t} e^{-i\omega_n t}\,\mathrm{d}t$$

$$= \alpha_n T_0$$

Koeficienti Fourierjeve vrste so podani z :

$$\boxed{\alpha_n = \frac{1}{T_0}\int_0^{T_0} x(t)\,e^{-i\omega_n t}\,\mathrm{d}t}$$

$\Rightarrow$

$$\boxed{x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k \, \mathrm{e}^{i\omega_k t}}$$

$$\boxed{\alpha_k = \frac{1}{T_0}\int_0^{T_0} x(t)\,\mathrm{e}^{-i\omega_k t}\,\mathrm{d}t}$$

Koeficienti α_k se imenujejo tudi spektralni koeficienti funkcije $x(t)$ in merijo delež k-tega harmonika v $x(t)$.

Realna oblika Fourjerjeve vrste:

Za realno funkcijo $x(t)$ z osnovno periodo T_0 velja:

$$x^*(t) = x(t)$$

Fourjerjevo vrsto lahko zapišemo :

$$x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k \, \mathrm{e}^{ik\omega_0 t} = x^*(t) = \left(\sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k \, \mathrm{e}^{ik\omega_0 t}\right)^* = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k^* \, \mathrm{e}^{-ik\omega_0 t}$$

Z zamenjavo k=-k dobimo:

$$x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_{-k}^* \, \mathrm{e}^{ik\omega_0 t}$$

Velja:

$$x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k \, \mathrm{e}^{ik\omega_0 t} = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_{-k}^* \, \mathrm{e}^{ik\omega_0 t}$$

Iz tega sledi, da je:

$$\boxed{\alpha_k(t) = \alpha_{-k}^*(t)}$$

oziroma:

$$\boxed{\alpha_k^*(t) = \alpha_{-k}(t)}$$

Za izpeljavo realne oblike Fourjerjeve vrste preuredimo kompleksno realnoobliko v:

$$\begin{aligned} x(t) &= \sum_{k=-\infty}^{\infty} \boldsymbol{\alpha}_k \, \mathrm{e}^{i\omega_k t} \\ &= \boldsymbol{\alpha}_0 + \sum_{k=1}^{\infty}\left[\boldsymbol{\alpha}_k \, \mathrm{e}^{i\omega_k t} + \boldsymbol{\alpha}_{-k} \, \mathrm{e}^{-i\omega_k t}\right] \\ &= \boldsymbol{\alpha}_0 + \sum_{k=1}^{\infty}\left[\boldsymbol{\alpha}_k \, \mathrm{e}^{i\omega_k t} + \boldsymbol{\alpha}_k^* \, \mathrm{e}^{-i\omega_k t}\right] \end{aligned}$$

$$\boxed{x(t) = \alpha_0 + \sum_{k=1}^{\infty} 2\Re\left\{\alpha_k \, \mathrm{e}^{i\omega_k t}\right\}}$$

Realna Fourjerjeva vrsta za α_k v komponentni obliki:

$$\boldsymbol{\alpha}_k = a_k + ib_k$$

$$x(t) = a_0 + \sum_{k=1}^{\infty} 2\Re\left\{(a_k + ib_k)\,\mathrm{e}^{i\omega_k t}\right\}$$

$$\boxed{x(t) = a_0 + 2\sum_{k=1}^{\infty}\left[a_k \cos(\omega_k t) + b_k \sin(\omega_k t)\right]}$$

Realne koeficiente a_k in b_k izračunamo z:

$$a_0 = \frac{1}{T_0}\int_0^{T_0} x(t)\,\mathrm{d}t$$

$$a_k = \frac{1}{T_0}\int_0^{T_0} x(t)\cos(\omega_k t)\,\mathrm{d}t$$

$$b_k = \frac{1}{T_0}\int_0^{T_0} x(t)\sin(\omega_k t)\,\mathrm{d}t$$

Za sodo funkcijo: $x(t) = x(-t) \rightarrow b_k = 0$

Za liho funkcijo: $x(t) = -\,x(-t) \rightarrow a_k = 0$

Povezave med realnimi in kompleksnimi koeficienti

$$a_k = \alpha_k + \alpha_{-k} = \alpha_k + \alpha_k^*$$

$$b_k = i(\alpha_k - \alpha_{-k}) = i(\alpha_k - \alpha_k^*)$$

$$\alpha_k = \frac{(a_k - i b_k^*)}{2}$$

Primer:

$$x(t) = 1 + \sin(\omega_0 t)$$

$$= 1 + \frac{1}{2i} e^{i\omega_0 t} - \frac{1}{2i} e^{-i\omega_0 t}$$

$$\alpha_0 = 1$$

$$\alpha_1 = \frac{1}{2i}, \qquad \alpha_{-1} = -\frac{1}{2i}$$

$$\alpha_k = 0, \qquad k \neq +1, -1$$

Grafa $|\alpha_k|$:

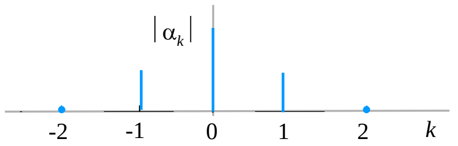

Primer nezvezne periodične funkcije $x(t)$:

$$x(t) = \begin{cases} 1 & |t| < T_1 \\ 0 & T_1 < |t| < \dfrac{T_0}{2} \end{cases}$$

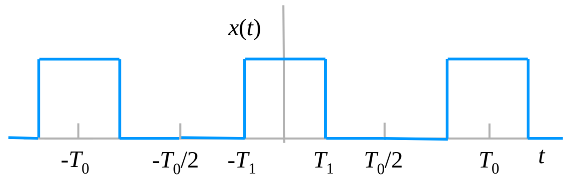

Fourierjevi koeficienti imajo obliko:

$$a_0 = \frac{1}{T_0} \int_{-T_0/2}^{T_0/2} \mathrm{d}t = \int_{-T_1}^{T_1} \mathrm{d}t = \frac{2T_1}{T_0}$$

za $k \neq 0$:

$$\alpha_k = \frac{1}{T_0} \int_{-T_1}^{T_1} 1 e^{-i\omega_k t}\, \mathrm{d}t = -\frac{1}{i\omega_k T_0} e^{-i\omega_k t} \Big|_{-T_1}^{T_1}$$

$$= \frac{2}{\omega_k T_0} \left[\frac{e^{i\omega_k T_1} - e^{-i\omega_k T_1}}{2i} \right]$$

za $k \neq 0$:

$$\alpha_k = \frac{2}{\omega_k T_0} \left[\frac{e^{i\omega_k T_1} - e^{-i\omega_k T_1}}{2i} \right] = \frac{2 \sin(k\omega_0 T_1)}{k\omega_0 T_0}$$

z upoštevanjem da velja $\omega_0 T_0 = 2\pi$:

$$\alpha_k = \frac{\sin(k\omega_0 T_1)}{k\pi}$$

Za primer $T_0 = 4T_1$ ($\omega_0 T_1 = \pi / 2$):

$$\alpha_k = \frac{\sin(k\pi / 2)}{k\pi}$$

Vrednosti Fourierjevih koeficientov :

$$a_0 = \frac{1}{2}$$

za $k > 0$ in sodo, $a_k = 0$

za $k > 0$ in liho :

$$\alpha_1 = \alpha_{-1} = \frac{1}{\pi}$$

$$\alpha_3 = \alpha_{-3} = -\frac{1}{3\pi}$$

$$\alpha_5 = \alpha_{-5} = \frac{1}{5\pi}$$

Primeri aproksimacij $x(t)$ v odvisnosti od števila členov k:

$$x(t) = a_0 + 2\sum_{k=1}^{\infty}\left[a_k \cos(\omega_k t) + b_k \sin(\omega_k t)\right]$$

k=2

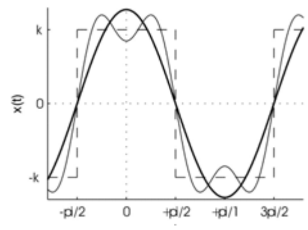

k=4

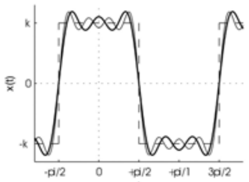

k=51

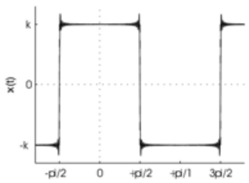

Predstavitev neperiodičnih funkcij $x(t)$ – Fourjerjeva Transformacija:

Neperiodično funkcijo $x(t)$ predstavimo kot periodično funkcijo $\tilde{x}(t)$, z neskončno periodo $T_0 \to \infty$:.

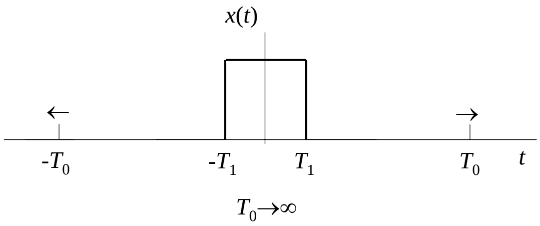

Vpliv $T_0 \to \infty$ na koeficiente Fourjerjeve vrste:

$$\alpha_k = \frac{2\sin(k\omega_0 T_1)}{k\omega_0 T_0} \to \alpha_k T_0 = \frac{2\sin(k\omega_0 T_1)}{k\omega_0}$$

pri tem je $\omega_0 = 2\pi / T_0$

$$\alpha_k T_0 = \alpha_k T_0(\omega) = \frac{2\sin(k\omega_0 T_1)}{k\omega_0} = \left.\frac{2\sin(\omega T_1)}{\omega}\right|_{\omega = k\omega_0}$$

$T_0 \to \infty$; $\omega_0 \to 0$, $k\omega_0 \to \omega$ (ω zvezna spremenljivka)

$\alpha_k T_0(k\omega_0) \to \alpha_k T_0(\omega) = H(\omega)$ ogrinjalka $\alpha_k T_0$

Vpliv $T_0 \to \infty$ na predstavitev Fourjerjeve vrste:

$$\tilde{x}(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k \, e^{i\omega_k t}$$

$$\alpha_k = \frac{1}{T_0}\int_{-T_0/2}^{T_0/2} \tilde{x}(t)\, e^{-i\omega_k t}\, dt$$

ker $\tilde{x}(t)$= $x(t)$ za $|t| < T_0/2$ in $x(t) = 0$ izven intervala $|t| < T_0/2$ velja:

$$\alpha_k = \frac{1}{T_0}\int_{-T_0/2}^{T_0/2} x(t)\, e^{-i\omega_k t}\, dt = \frac{1}{T_0}\int_{-\infty}^{\infty} x(t)\, e^{-i\omega_k t}\, dt$$

Opredelimo ogrinjalko $X(\omega) = \alpha_k T_0$:

$$\boxed{X(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t)\,\mathrm{e}^{-i\omega t}\,dt}$$

$\Rightarrow$ koeficiente vrste α_k lahko izrazimo z:

$$\alpha_k = \frac{1}{T_0} X(\omega_k)$$

in lahko zapišemo:

$$\tilde{x}(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k\,\mathrm{e}^{i\omega_k t} = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \frac{1}{T_0} H(\omega_k)\,\mathrm{e}^{i\omega_k t}$$

Ker je $T_0 = 2\pi / \omega_0$:

$$\tilde{x}(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \frac{1}{T_0} H(\omega_k)\,\mathrm{e}^{i\omega_k t} = \frac{1}{2\pi} \sum_{k=-\infty}^{\infty} H(k\omega_0)\,\mathrm{e}^{ik\omega_0 t}\,\omega_0$$

za $T_0 \to \infty$; $\omega_0 \to \mathrm{d}\omega,\ k\omega_0 \to \omega$ sledi :

$$\boxed{\tilde{x}(t) \to x(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} H(\omega)\,\mathrm{e}^{i\omega t}\,\mathrm{d}\,\omega}$$

Enačbi :

$$\boxed{\begin{aligned} H(\boldsymbol{\omega}) &= \int_{-\infty}^{\infty} x(t)\,\mathrm{e}^{-i\boldsymbol{\omega} t}\,dt \\ x(t) &= \frac{1}{2\boldsymbol{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} H(\boldsymbol{\omega})\,\mathrm{e}^{i\boldsymbol{\omega} t}\,d\boldsymbol{\omega} \end{aligned}}$$

predstavljata *Fourjerjeva integrala* oziroma Fourjerjevo transformacijo in inverzno Fourjerjevo transformacijo .